

NA CESTĚ K ODPOVĚDNÉ SPOTŘEBĚ

AUTOR

Recyklohraní, o.p.s., Ing. Jana Čechová, Ing. Hana Jarešová

ZÁMĚR

Žák si připomene, že zdroje naší planety jsou omezené, a jaká rizika nám hrozí, pokud nepřestaneme plýtvat. Seznámí se s principy cirkulární ekonomiky a základními zásadami odpovědné spotřeby, které bychom měli dodržovat.

CÍLOVÁ VĚKOVÁ SKUPINA

II. stupeň ZŠ, prima až kvarta víceletých gymnázií

KLÍČOVÉ CÍLE

1. Žák si ujasní, jaká jsou rizika nadměrné spotřeby a plýtvání pro nás i naši planetu Zemi.
2. Žák si ujasní význam termínů odpovědná spotřeba a cirkulární ekonomika.
3. Žák si uvědomí, co konkrétně každý z nás může dělat, abychom omezili plýtvání.

KLÍČOVÉ KOMPETENCE

Žák vyhledává a pracuje s informacemi a rozvíjí schopnost kritického myšlení. Propojuje nově získané informace se současnými znalostmi, uvádí věci do souvislostí. Uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí, formuluje a vyjadřuje myšlenky, naslouchá druhým lidem, zapojuje se do diskuse, spolupracuje ve skupině, zapojuje kreativitu, prezentuje a argumentuje.

KLÍČOVÉ POJMY

Odpovědná spotřeba, ekologická stopa, cirkulární a lineární ekonomika, pravidla 9R, greenwashing

ZÁKLADNÍ INFORMACE K TÉMATU

V metodické příručce pro pedagogy s názvem EKOABECEDA aneb Na cestě k odpovědné spotřebě. Ke stažení na <http://recyklohrani.cz/cs/ekoabeceda>.

DOBA TRVÁNÍ

90 minut – 2 vyučovací hodiny. Pozn.: Možno realizovat najednou v rámci projektového dne, nebo postupně v hodinách. Podle zvážení pedagoga je možné rozvíjet téma doplňkovými aktivitami. Časová dotace je pouze orientační, záleží na pedagogovi, jak danou aktivitu rozvine.

MÍSTO

třída ZŠ, třída víceletého gymnázia

POMŮCKY

Pomůcky jsou uvedeny u jednotlivých aktivit

POPIS PROGRAMU VČETNĚ METOD PRÁCE

Žáci pracují individuálně nebo ve dvojicích či v menších týmech. V průběhu samostatné práce učitel žáky obchází a v případě potřeby jim pomáhá s plněním úkolů. Žáci využívají pracovní listy a další přílohy k jednotlivým aktivitám.

AKTIVITA – PRÁCE S INFORMACEMI: JAK NAŠE SPOTŘEBA OVLIVŇUJE NAŠI PLANETU

Cíle aktivity: Žák se zamyslí nad tím, jak lidé využívají zdroje naší planety Země. Uvědomí si, že v některých zemích, mezi které patří i Česká republika, žijeme v nadbytku a jinde mají lidé nedostatek. Připomene si, jaké negativní důsledky má plýtvání na přírodu i na lidskou populaci.

Časová dotace: 35 minut

Metoda: práce s informacemi, vyplňování pracovního listu, diskuse

Mezipředmětové vazby: ORV, ENV, INF

Pomůcky: výpočetní technika (např. tablet, počítač, mobil), přístup na internet, Příloha č. 1 ke scénáři 1 pro 2. st. ZŠ: Pracovní list – Jak naše spotřeba ovlivňuje naši planetu

Postup: Učitel s žáky nejprve vede diskusi, kdy se jich ptá, co vědí a co si myslí o plýtvání. Zda souhlasí s tím, že někteří lidé zbytečně plýtvají jídlem, oblečením nebo si kupují nejrůznější věci, které ani nepotřebují. Položí i otázky, které se týkají přímo žáků, například: Myslíte, že plýtváte? Čím? Vadí to něčemu? Čemu? Cílem je žáky do diskuse co nejvíce vtáhnout, aby si uvědomili vlastní zodpovědnost. Zeptá se jich také, zda ví, co znamenají termíny uhlíková, vodní nebo ekologická stopa.

Následně pedagog žákům rozdá pracovní list – Příloha č. 1 ke scénáři 1 pro 2. st. ZŠ: Pracovní list – Jak naše spotřeba ovlivňuje naši planetu. Než žáci začnou odpovídat na otázky v pracovním listu, může jim učitel k připomenutí tématu pustit video Recyklohraní *EKOABECEDA pro klima – DÍL 5 – Co nám říkají uhlíková, vodní a ekologická stopa?* K dispozici je na www.recyklohrani.cz a na YouTube.com. Dle uvážení pedagoga žáci pracují ve skupinách nebo samostatně, diskutují o otázkách a dohledávají potřebná fakta na internetu. Uceleně jsou využitelné informace zpracované také v metodické příručce EKOABECEDA aneb Na cestě k odpovědné spotřebě. Ke stažení na <http://recyklohrani.cz/cs/ekoabeceda>.

Na závěr aktivity pedagog probere s žáky správné odpovědi. Společně se zamyslí nad tím, zda je některé skutečnosti překvapily, co nového se dozvěděli a naopak co už dříve věděli. Může se jich také dotázat, zda mají nějaké další otázky k tématu, které nezazněly.

Doporučení: Pedagog ve spolupráci s žáky by měl jednotlivé dílčí fáze dobře rozplánovat – např. úvodní diskuse a brainstorming (10 minut), vyhledávání informací a formulace odpovědí (20 minut), závěrečná reflexe (5 minut). Sekundárním efektem je, že se žáci učí lépe pracovat s časem.

AKTIVITA – PRÁCE V TÝMU: ODPOVĚDNÍ KREATIVCI

Cíle aktivity: Prostřednictvím kreativní aktivity žáci snáze porozumějí tomu, co je to cirkulární ekonomika. Jejich úkolem bude vymyslet reklamní plakát či jiný reklamní formát, jak principy cirkulární ekonomiky vysvětlit spolužákům nebo rodičům.

Časová dotace: 40 minut

Metoda: týmová spolupráce, brainstorming, kreativní tvorba, copywriting

Mezipředmětové vazby: ORV, ENV, INF, ČJ, VV

Pomůcky: výpočetní technika, přístup na internet, papíry na psaní a tvoření

Postup: Pedagog vyzve žáky, aby si zahráli na reklamní tvůrce a pokusili se vymyslet reklamu, prostřednictvím které vysvětlí svým spolužákům, ostatním žákům školy nebo dospělým (zejména rodičům), co je to cirkulární ekonomika a proč je důležité ve výrobě, v naší spotřebě i zpracování odpadu její principy uplatňovat. Protože pro mnohé žáky bude cirkulární ekonomika novým pojmem, mohou si pomoci tím, že zapojí umělou inteligenci. Z dostupných aplikací, které jsou zdarma, doporučujeme například ChatGPT (<https://chat.openai.com/>). Do ChatGPT mohou zadat například otázku *Prosím o nějaké tipy, jak mohu spolužákům vysvětlit, co je to cirkulární ekonomika*, a budou jim nabídnuty využitelné informace a náměty. Řadu informací, včetně schématu, najdete také v metodice *Ekoabeceda aneb Na cestě k odpovědné spotřebě*.

Když si žáci sami ujasní, co je to cirkulární ekonomika, mohou přistoupit k tvorbě. Rozdělí se do menších skupin. V týmech se domlouvají na tématu a formě zpracování – metoda brainstormingu (mohou například zvolit, že vytvoří plakát, video, podcast, článek do školních novin atp.). Pak potřebují námět graficky zpracovat, opatřit ho texty (copywriting). Měli by pamatovat na to, že v reklamě je potřeba volit jednoduché, srozumitelné a chytlavé motivy a slogany.

Na závěr jednotlivé týmy představí ostatním spolužákům své reklamní počiny. Vymění si také zkušenosti, jaké to bylo vytvářet reklamu tak, aby ji pochopili i ti, kteří o cirkulární ekonomice nemají žádné nebo jen malé informace. Mohou také výsledky své práce vystavit na školních chodbách nebo udělat prezentaci pro ostatní třídy.

AKTIVITA – HRA S KARTAMI – DEVĚT PRINCIPŮ CÍRKULÁRNÍ EKONOMIKY

Cíle aktivity: Žáci se seznámí s devíti principy cirkulární ekonomiky (pravidla 9R).

Časová dotace: 15 minut

Metoda: týmová spolupráce, brainstorming, prezentace

Mezipředmětové vazby: ORV, ENV

Pomůcky: Příloha č. 2 ke scénáři 1 pro 2. st. ZŠ: Hrací karty – Devět principů cirkulární ekonomiky

Postup: Žáci budou pracovat s kartami, které představují devět principů cirkulární ekonomiky (pravidla 9R). Ty jsou k dispozici v Příloze č. 2 ke scénáři 1 pro 2. st. ZŠ: Hrací karty – Devět principů cirkulární ekonomiky. Učitel připraví 2–3 sady kartiček (podle počtu žáků – 18 nebo 27 ks). Na začátku aktivity karty mezi žáky náhodně rozdá, žáci pak ve třídě vyhledají spolužáky, kteří mají karty se stejnými symboly. V takto vytvořených dvojicích nebo trojicích žáci připraví seznam námětů, jak své R aplikovat v běžném životě. Na konci aktivity každá dvojice nebo trojice představí spolužákům své pravidlo a náměty, které vymysleli.

Popis, co konkrétně si můžeme představit pod jednotlivými pravidly, najdete v metodické příručce *Ekoabeceda aneb Na cestě k odpovědné spotřebě*.

DOPLŇKOVÁ AKTIVITA

AKTIVITA – HRA, KRESLENÍ: VYTVOŘ SI SVOU EKOLOGICKOU STOPU

Cíle aktivity: Žák si připomene, co je to ekologická stopa a co ji zvyšuje. Zamyslí se nad tím, co může každý z nás udělat pro to, abychom naši ekologickou stopu snížili.

Časová dotace: 20 minut, případně déle dle uvážení pedagoga

Metoda: kreslení, práce ve dvojicích, reflexe

Mezipředmětové vazby: ORV, ENV, VV

Pomůcky: papíry ve formátu A4, pastelky, barvy nebo fixy

Postup: Učitel připomene žákům, že ekologická stopa měří, kolik si lidé berou z přírody. Stopa je pak porovnávána s množstvím přírodních zdrojů, které může příroda obnovit. Ekologická stopa bere v úvahu, kolik zemědělské půdy, lesní plochy, pastvin a mořské plochy je potřeba k zajištění všeho, co lidé využívají. V posledních 50 letech se bohužel stává, že si z přírody bereme víc, než je schopna obnovit. Dá se říci, že žijeme na dluh budoucích generací.

Následně pedagog vyzve žáky k jednoduché aktivitě. **Žáci se rozdělí do dvojic a na papíry ve formátu A4, které jim pedagog rozdá, obkreslí svou bosou nohu.** Ve dvojicích si může každý obkreslit svou stopu, nebo se dvojice domluví, že budou mít jednu stopu dohromady. Důležité je, aby pak při další kreativní práci spolu žáci diskutovali a společně vymýšleli, co budou kreslit a psát. **Dovnitř do stopy žáci kreslí (obrázky mohou doprovázet textem), jak konkrétně mohou zmenšit svou ekologickou stopu, a to zejména tím, že nebudou věcmi plýtvat** (při nakupování, cestování, v domácnosti, ve škole). Doporučujeme, aby si žáci stopu rozdělili do 3–5 bloků a do každého pak nakreslili svůj záměr, jak zmenšit ekologickou stopu. Mohou využít i prsty stopy.

Pedagog by měl žáky také uklidnit, že u této aktivity jde především o myšlenky a náměty a schopnost je ztvárnit a zestručnit ve schématu stopy. Žáci, kteří jsou méně výtvarně zdatní, nemusí být v nepohodě, protože neumí tak dobře kreslit, protože o to u této aktivity nejde.

Na závěr každá skupina či dvojice představí svou stopu spolužákům. Vybere jeden nápad, který podrobněji prezentuje ostatním. Tip – na konci prezentací mohou žáci vyhodnotit, s jakými náměty se nejvíce ztotožňují, a může o nich proběhnout hlasování. Stopy si žáci mohou vystavit ve třídě.

AKTIVITA – ZRUČNOST: OPRAVÁRENSKÉ DÍLNY

Cíle aktivity: Žáci si zažijí, že poškozené nebo porouchané věci nemusíme hned vyhodit, ale můžeme je opravit a pak nám mohou dál spolehlivě sloužit.

Časová dotace: 30 minut

Metoda: práce v dílnách, opravování

Mezipředmětové vazby: ORV, ENV, INF, PČ

Pomůcky: věci na opravení a k tomu vhodné pomůcky

Postup: Pedagog se s žáky zaměří na to, že poškozené nebo porouchané věci nemusíme hned vyhodit, ale můžeme je opravit. Společně vyberou věc nebo věci, které se pokusí opravit. Mohou to být hračky, utržené knoflíky, dřeváková ponožka, poškozená učebnice či nábytek. Mělo by jít o takové předměty, u kterých je reálné, že je žáci dokážou opravit. Podle toho, jaké předměty ve třídách vyberou, zajistí pedagog nebo žáci vhodné pomůcky a podmínky pro opravu (dílny, nástroje, šití atp.).

Zároveň si učitel s žáky povídá o tom, kde se dají opravit elektrospotřebiče, nábytek nebo oblečení. Zda znají nějaké veřejné dílny, šikovné řemeslníky nebo specializované opravárenské firmy. Co doma dělají, když se jim například porouchá pračka nebo rozbije mobil. Důležité je, aby si děti uvědomily, že tím, že se snažíme věci používat co nejdéle, šetříme naše životní prostředí. Zbytečně neplytváme zdroji surovin, vody a energie, které by musely být na výrobu nových produktů využity.

Tuto aktivitu lze realizovat jako projektové odpoledne – přizvat rodiče, kteří mohou být dětem nápomocni a kteří přinesou nástroje, které škola nemá k dispozici. Důležité je vysvětlit, proč se to dělá, i rodiče se prostřednictvím dětí mohou dozvědět o cirkulární ekonomice a může je to vést k zamyšlení, co dělat jinak.

ZPŮSOB ZHODNOCENÍ LEKCE

Ústní shrnutí lekce – zopakování pojmů a zamyšlení se nad problematikou. Žáci si v průběhu hodiny dělají poznámky z jednotlivých aktivit. Na závěr dá učitel žákům několik otázek. Například: Jak si myslíte, že se bude vyvíjet počet obyvatel na planetě Zemi? Jaká rizika nám hrozí, když nepřestaneme plýtvat? Co je to odpovědná spotřeba a cirkulární ekonomika?

PODKLADY PRO JEDNOTLIVÉ AKTIVITY A ZDROJE

Metodická příručka pro pedagogy EKOABECEDA aneb Na cestě k odpovědné spotřebě (2024). Rovněž lze využít metodickou příručku a výukové scénáře EKOABECEDA aneb Umíme žít bez odpadů? (2017). Vše ke stažení na <http://recyklohrani.cz/cs/ekoabeceda>. Další podnětné informace najdete ve videích z cyklu EKOABECEDA pro klima a v dalších videích od Recyklohraní. K dispozici jsou na www.recyklohrani.cz nebo na kanálu YouTube.com.

Tento scénář je přílohou výukové lektorské příručky pro učitele s názvem EKOABECEDA aneb Na cestě k odpovědné spotřebě, kterou vytvořilo Recyklohraní, o.p.s., v rámci projektu Ekoučitel pro vzdělávání pedagogů, který je spolufinancován Státním fondem životního prostředí ČR na základě rozhodnutí ministra životního prostředí. V elektronické podobě jsou lektorská příručka i všechny scénáře dle věkových kategorií žáků a studentů dostupné na www.recyklohrani.cz.